

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

В. о. завідувача кафедри, доцент

 Олена МАРТИНОВА

«25» серпня 2025 року

«ПОГОДЖЕНО»

Т. в. о. декана факультету ФГЗА

 Вячеслав ФОМЕНКО

«25» серпня 2025 року

«ПОГОДЖЕНО»

В. о. проректора з науково-педагогічної та методичної роботи

 Вячеслав СЕДОВ

«27» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
ОП 03 «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ З ОСНОВАМИ
ОХОРОНИ ПРАЦІ»

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Перший (бакалаврський) рівень

(назва рівня вищої освіти)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»

(шифр та назва галузі знань)

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Н7 «Агроінженерія»

(код та найменування спеціальності)

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

Агроінженерія

(назва освітньої програми)

СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ

Факультет геодезії, землеустрою та агроінженерії

(факультет, інститут)

Робоча програма освітнього компонента **«Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці»** для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Агроінженерія» спеціальності Н7 «Агроінженерія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Розробник: Інна МОСКАЛЮК, кандидат технічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри інформаційних технологій.

Протокол № 1 від «25 » серпня 2025 року

В. о. завідувача кафедри Олена МАРТИНОВА

Гарант освітньої програми
Агроінженерія Дмитро ДОМУЩІ

1. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1 курс

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма здобувача вищої освіти	Характеристика освітнього компонента	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»	денна форма навчання	заочна форма навчання
	Спеціальність Н7 «Агроінженерія»	Обов'язкова	
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Агроінженерія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - реферат		Семестр	
		1	1
Загальна кількість годин – денна – 90 год заочна – 90 год		Лекції	
		16	4
		Семінарські	
	14	6	
	Самостійна робота		
60	80		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи здобувача – 4	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень	Індивідуальне завдання	
		-	-
		Вид контролю:	
залік	залік		

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 30/60

для заочної форми навчання – 10/80

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Предметом вивчення освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» є система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я і працездатності у конкретних умовах трудової діяльності, а також з урахуванням можливості виникнення небезпечних ситуацій.

Освітній компонент «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» є обов'язковою для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми «Агроінженерія».

Метою вивчення освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» є формування у здобувачів знання у сфері питань охорони праці, безпеки життєдіяльності на підприємстві та побуті. Також мета освітнього компонента полягає в тому, щоб сформувати у людини свідоме й відповідальне ставлення як до питань особистої безпеки так і безпеки тих, хто її оточує, навчити людину розпізнавати й оцінювати потенційні небезпеки, визначати шлях надійного захисту від них, уміти в разі потреби надати допомогу собі та іншим, а також оперативно ліквідувати наслідки прояву небезпек у різноманітних сферах людської діяльності. Також мета освітнього компонента полягає у формуванні у майбутніх фахівців умінь та компетентності для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у конкретній галузі.

Завданням викладання освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» є:

засвоєння здобувачами вищої освіти основних правил створення безпечних та нешкідливих умов праці на виробництві;

визначення рівня ризику; небезпек життєдіяльності у виробництві і побуті; безпеки життєдіяльності в умовах надзвичайних ситуацій;

вивчення здобувачами вищої освіти системи державного управління охороною праці в Україні; основ виробничої санітарії та гігієни праці при застосуванні шкідливих речовин; долікарської допомоги; пожежної безпеки.

Результатом вивчення освітнього компонента є оволодіння професійно-функціональними знаннями та вміннями:

здобувач повинен знати:

- класифікацію небезпек;
- характеристику небезпечних та шкідливих факторів та принцип їх нормування;
- небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті;
- небезпеки, що ведуть до надзвичайних ситуацій та заходи зниження їх наслідків;
- БЖД в умовах надзвичайних ситуацій;
- умови праці в сільському господарстві;
- основні законодавчі та нормативні акти з охорони праці;

- систему державного управління охороною праці в Україні;
- організаційні питання охорони праці в Україні;
- основи виробничої санітарії та гігієни;
- гігієну праці при застосуванні шкідливих речовин;
- основи виробничої безпеки;
- вимоги електробезпеки й пожежної безпеки;
- порядок надання першої допомоги потерпілим тощо.

здобувач повинен уміти:

- проводити аналіз, прогнозування, профілактику травматизму та професійної захворюваності на виробництві;
- оцінювати обстановку, яка може виникнути в умовах НС;
- впроваджувати заходи зниження небезпечних факторів в умовах надзвичайних ситуацій;
- надавати першу долікарську допомогу потерпілим;
- забезпечувати умови праці на робочих місцях; оцінювати стан умов праці, безпеки виробничих процесів;
- розробляти та впроваджувати заходи щодо поліпшення умов праці та безпеки виробничих процесів;
- здійснювати організаційні та технічні заходи захисту від ураження людини електричним струмом;
- забезпечувати систему пожежного захисту;
- здійснювати вибір необхідних засобів індивідуального захисту залежно від умов праці.

3. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» у здобувача вищої освіти формуються:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі агропромислового виробництва, що передбачає застосування певних знань та вмінь, технологічних методів та прийомів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Фахові компетентності (ФК):

ФК 12. Здатність аналізувати та систематизувати науковотехнічну інформацію для організації матеріальнотехнічного забезпечення аграрного виробництва

Програмні результати навчання:

ПРН 22. Визначати чисельні значення показників оцінювання стану охорони праці в галузях сільського господарства. Розробляти заходи з охорони праці і безпеки життєдіяльності відповідно до правових вимог законодавства.

4. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		л	сем	с.р		л	сем	с.р
Модуль 1								
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності								
Тема 1. Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності	14	2	2	10	15		1	14
Тема 2. Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті	16	2	4	10	15	1	1	13
Тема 3. Небезпеки, що ведуть до НС та заходи зниження їх наслідків	15	2	2	11	15	1		14
Разом за змістовим модулем 1	45	6	8	31	45	2	2	41
Модуль 2								
Змістовний модуль 2. Основи охорони праці								
Тема 4. Управління охороною праці	8	2		6	9	0,5	1	7,5
Тема 5. Основи гігієни праці та виробничої санітарії	10	2	2	6	9	0,5	1	7,5
Тема 6. Основи виробничої безпеки	12	2	4	6	9			9
Тема 7. Електробезпека	8	2		6	9	0,5	1	7,5
Тема 8. Пожежна безпека	7	2		5	9	0,5	1	7,5
Разом за змістовим модулем 2	45	10	6	29	45	2	4	39
Усього годин за освітнім компонентом	90	16	14	60	90	4	6	80

* - згідно індивідуальної траєкторії навчання здобувача

5. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

5.1. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності

Поняття безпеки, небезпечних ситуацій. Поняття потенційної безпеки. Класифікація небезпек. Характеристика небезпечних та шкідливих факторів. Ризик як оцінка небезпек.

Тема 2. Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті

Шум, вібрація та захист від них. Випромінювання та захист від них. Іонізуючі випромінювання. Електромагнітні випромінювання. Шкідливі речовини та захист від них. Хімічні та біологічні фактори небезпек. Психофізіологічні фактори небезпек.

Тема 3. Небезпеки, що ведуть до НС та заходи зниження їх наслідків.

Природні небезпеки. Техногенні небезпеки. Соціально-небезпечні небезпеки. Комбіновані небезпеки. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Тема 4. Управління охороною праці.

Вступ. Управління охороною праці (ОП). Державний нагляд та громадський контроль за охороною праці. Служба охорони праці підприємства та її завдання. Навчання з охорони праці.

Тема 5. Основи гігієни праці та виробничої санітарії.

Мікроклімат виробничих приміщень. Освітлення виробничих приміщень. Вентиляція виробничих приміщень. Хімічні речовини та захист від них.

Загальні санітарні вимоги до розміщення виробничих та допоміжних приміщень

Тема 6. Основи виробничої безпеки

Загальні положення про безпеку виробничих процесів. Небезпечні зони та захисні засоби. Сигналізація та знаки безпеки. Безпека при експлуатації енергосилового обладнання. Організація безпечної експлуатації електроустановок.

Тема 7. Електробезпека.

Поняття «електробезпека», «електротравма», «електротравматизм». Загальні відомості про змінний струм. Дія електричного струму на організм людини. Умови та небезпека ураження людини електричним струмом в мережі змінного струму з різними режимами нейтралі трансформатора. Системи заходів і засобів безпечної експлуатації електроустановок. Організаційні заходи захисту. Технічні заходи захисту. Захисне заземлення. Захисне занулення. Пристрій вирівнювання електричних потенціалів. Ізольюючі вставки.

Тема 8. Пожежна безпека.

Основні нормативні документи, що регламентують вимоги щодо пожежної безпеки. Основні поняття та визначення пожежної безпеки. Причини пожеж та вибухів на с.г. підприємствах. Пожежонебезпечні властивості матеріалів та речовин. Пожежовибухова небезпечність об'єктів. Система пожежного захисту. Система організаційно-технічних заходів. Пожежна сигналізація. Державний пожежний нагляд. Пожежна охорона: державна, відомча, сільська, добровільна. Пожежно-технічні комісії на підприємствах. Блискавкозахист.

5.2. ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (КУРС ЛЕКЦІЙ)

Денна форма навчання

№ з/п	Теми лекцій і перелік питань
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності – 6 год	
1.1	Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності (2 год) 1. Поняття небезпеки, небезпечних ситуацій. Поняття потенційної небезпеки. 2. Класифікація небезпек. Характеристика небезпечних та шкідливих факторів. 3. Ризик як оцінка небезпек.
1.2	Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті (2 год) 1. Шум, вібрація та захист від них. 2. Випромінювання та захист від них. 3. Іонізуючі випромінювання. 4. Електромагнітні випромінювання. 5. Шкідливі речовини та захист від них. Хімічні та біологічні фактори небезпек. 6. Психофізіологічні фактори небезпек.
1.3.	Небезпеки, що ведуть до НС та заходи зниження їх наслідків (2 год) 1. Природні небезпеки. 2. Техногенні небезпеки. 3. Соціально-небезпечні небезпеки. 4. Комбіновані небезпеки. 5. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці – 10 год	
2.1	Управління охороною праці (2 год) 1. Вступ. Управління охороною праці (ОП). 2. Державний нагляд та громадський контроль за ОП. 3. Служба ОП підприємства та її завдання. 4. Навчання з охорони праці.
2.2.	Основи гігієни праці та виробничої санітарії (2 год) 1. Мікроклімат виробничих приміщень. 2. Освітлення виробничих приміщень. 3. Вентиляція виробничих приміщень. 4. Хімічні речовини та захист від них. 5. Загальні санітарні вимоги до розміщення виробничих та допоміжних приміщень.
2.3.	Основи виробничої безпеки (2 год) 1. Загальні положення про безпеку виробничих процесів. 2. Небезпечні зони та захисні засоби. Сигналізація та знаки безпеки. 3. Безпека при експлуатації енергосилового обладнання. 4. Організація безпечної експлуатації електроустановок.
2.4.	Електробезпека (2 год) 1. Поняття «електробезпека», «електротравма», «електротравматизм». Загальні відомості про змінний струм. 2. Дія електричного струму на організм людини. 3. Умови та небезпека ураження людини електричним струмом в мережі змінного струму з різними режимами нейтралі трансформатора. 4. Системи заходів і засобів безпечної експлуатації електроустановок. 5. Організаційні заходи захисту. 6. Технічні заходи захисту. 7. Захисне заземлення. 8. Захисне занулення.

	9. Пристрій вирівнювання електричних потенціалів. 10. Ізолюючі вставки.
2.5.	Пожежна безпека (2 год) 1. Основні нормативні документи, що регламентують вимоги щодо пожежної безпеки. Основні поняття та визначення пожежної безпеки. Причини пожеж та вибухів на с.г. підприємствах. 2. Пожежонебезпечні властивості матеріалів та речовин. 3. Пожежовибухова небезпечність об'єктів. Система пожежного захисту. 4. Система організаційно-технічних заходів. 5. Пожежна сигналізація. 6. Державний пожежний нагляд. Пожежна охорона: державна, відомча, сільська, добровільна. 7. Пожежно-технічні комісії на підприємствах. 8. Блискавкозахист.

Заочна форма навчання

№ з/п	Теми лекцій і перелік питань
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності – 2 год	
1.1	Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті (1 год) 1. Шум, вібрація та захист від них. 2. Випромінювання та захист від них. 3. Іонізуючі випромінювання. 4. Електромагнітні випромінювання. 5. Шкідливі речовини та захист від них. Хімічні та біологічні фактори небезпек. 1. 6. Психофізіологічні фактори небезпек.
1.2	Небезпеки, що ведуть до НС та заходи зниження їх наслідків (1 год) 1. Природні небезпеки. 2. Техногенні небезпеки. 3. Соціально-небезпечні небезпеки. 4. Комбіновані небезпеки. 1. 5. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці – 2 год	
2.1.	Управління охороною праці (0,5 год) 1. Вступ. Управління охороною праці (ОП). 2. Державний нагляд та громадський контроль за ОП. 3. Служба ОП підприємства та її завдання. 4. Навчання з охорони праці.
2.2.	Основи гігієни праці та виробничої санітарії (0,5 год) 1. Мікроклімат виробничих приміщень. 2. Освітлення виробничих приміщень. 3. Вентиляція виробничих приміщень. 4. Хімічні речовини та захист від них. 5. Загальні санітарні вимоги до розміщення виробничих та допоміжних приміщень.
2.3.	Електробезпека (0,5 год) 1. Поняття «електробезпека», «електротравма», «електротравматизм». Загальні відомості про змінний струм. 2. Дія електричного струму на організм людини. 3. Умови та небезпека ураження людини електричним струмом в мережі змінного струму з різними режимами нейтралі трансформатора. 4. Системи заходів і засобів безпечної експлуатації електроустановок. 5. Організаційні заходи захисту.

	6.Технічні заходи захисту. 7.Захисне заземлення. 8.Захисне занулення. 9.Пристрій вирівнювання електричних потенціалів. 10.Ізолюючі вставки.
2.4.	Пожежна безпека (0,5 год) 1.Основні нормативні документи, що регламентують вимоги щодо пожежної безпеки. Основні поняття та визначення пожежної безпеки. Причини пожеж та вибухів на с.г. підприємствах. 2.Пожежонебезпечні властивості матеріалів та речовин. 3.Пожежовибухова небезпечність об'єктів. Система пожежного захисту. 4.Система організаційно-технічних заходів. 5.Пожежна сигналізація. 6.Державний пожежний нагляд. Пожежна охорона: державна, відомча, сільська, добровільна. 7.Пожежно-технічні комісії на підприємствах. 8.Блискавкозахист.

5.3 ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності			
1	Тема: « Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності » Людина як біологічний та соціальний об'єкт. Ризик – як оцінка небезпек	2	1
2.	Тема: « Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті » Долікарська допомога	2	1
3.	Тема: « Небезпеки життєдіяльності у виробничій сфері та побуті ». « Небезпеки, що ведуть до НС та заходи зниження їх наслідків »: Небезпеки у виробничій сфері та побуті. Небезпеки, що ведуть до НС. БЖД в умовах НС. Модульна контрольна робота № 1	2	
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці			
4.	Тема: « Основи гігієни праці та виробничої санітарії » Дослідження мікрокліматичних умов виробничих приміщень. Дослідження освітленості виробничих приміщень.	2	1
5.	Тема: « Основи гігієни праці та виробничої санітарії » Дослідження запиленості та загазованості повітря виробничих приміщень. Розрахунок вентиляції виробничих приміщень.	2	1
6.	Тема: « Основи гігієни праці та виробничої санітарії » Вивчення та вибір засобів індивідуального захисту органів дихання.	2	1
7.	Тема: « Електробезпека » Тема: « Пожежна безпека » Дослідження електробезпеки мереж змінного струму. Вивчення вогнегасних речовин та первинних засобів гасіння пожеж. Блискавкозахист. Модульна контрольна робота № 2	2	1
	Разом годин за семестр	14	6

5.4. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми (питання)	Кількість годин	
		денна	заочна
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності			
1	Профілактика шкідливих звичок, запобігання та профілактика ВІЛ, СНІДу та інших хвороб.	2	3
2	Харчові добавки та їх вплив на здоров'я людини. Біодобавки та їх роль у харчуванні.	2	3
3	Людина як біологічний та соціальний об'єкт.	2	3
4	Середовище життєдіяльності людини, його небезпечні та шкідливі виробничі фактори та принципи їх нормування.	2	3
5	Природне середовище. Соціально-політичне середовище. Техногенне середовище (техносфера).	2	3
6	Вплив діяльності людини на навколишнє середовище. Біологічно-небезпечні фактори та захист від них.	2	3
7	Стресове навантаження людини. Виробничий стрес. Забезпечення психологічної та соціальної безпеки людини.	2	3
8	Причини виникнення та класифікація НС. Запобігання виникненню НС. Організація ліквідації виникнення НС.	2	3
9	Карантин та інші санітарно-профілактичні заходи. Організація життєзабезпечення населення в НС.	2	3
10	Менеджмент безпеки. Ідентифікація небезпек. БЖД в умовах НС.	2	3
11	Причини виникнення та класифікація НС. Запобігання виникненню НС.	2	3
12	Пункти управління надзвичайних ситуацій. Організація ліквідації наслідків НС. Рятувальні та інші невідкладні роботи.	3	3
13	Карантинні та інші санітарно-протиепідемічні заходи. Взаємодія з державними та громадськими органами захисту.	3	3
14	Правове забезпечення та управління безпекою життєдіяльності. Системний аналіз у БЖД	3	3
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці			
15	Аналіз, профілактика травматизму та професійної захворюваності на виробництві.	2	3
16	Нормування робочого часу та відпочинку.	2	3
17	Навчання з охорони праці. Розслідування та облік НВ на виробництві.	2	3
18	Відшкодування збитків потерпілим при НВ на виробництві. Відповідальність за невиконання вимог з охорони праці.	2	3
19	Нормативно - правові акти з охорони праці	2	3
20	Вимоги до розміщення виробничого і офісного обладнання та організації робочих місць.	2	3
21	Атестація робочих місць за умовами праці. Регулювання охорони праці в колективному договорі.	2	3
22	Знаки безпеки	2	3

	Запобіжні та блокуючі пристрої		
23	Обов'язки керівників виробничих дільниць з питань охорони праці. Охорона праці жінок та молоді.	2	3
24	Аналіз, профілактика травматизму та професійної захворюваності на виробництві.	2	3
25	Технічні заходи безпечної експлуатації електроустановок в аварійних режимах.	2	3
26	Обов'язки керівника об'єкту з питань пожежної безпеки.	2	3
27	Директиви ЄС і Конвенції МОП з охорони праці та ступінь впровадження їх в Україні.	3	2
Разом		60	80

5.5. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання передбачає підготовку реферату за однією з актуальних проблем безпеки життєдіяльності та охорони праці. Метою індивідуального науково-дослідного завдання є оволодіння теоретичними знаннями з питань безпеки життєдіяльності та охорони праці та набуття практичних вмінь і навичок щодо застосування законів, принципів, методів, технологій та приладів в безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Реферат – це скорочений виклад змісту первинного документа або його частини, з основними фактичними даними й висновками. Він починається з викладу сутності роботи і складається за таким планом: тема, предмет, (об'єкт). характер і мета роботи. В рефераті слід показати ті особливості теми, які необхідні для розкриття мети і змісту роботи, методи проведення роботи. Виклад матеріалу в рефераті має бути коротким і точним. Середній обсяг реферату становить приблизно 10-15 друкованих аркушів формату А4. Виконана реферативна робота повинна продемонструвати наявність навичок у здобувача щодо самостійного пошуку та опрацювання джерельної бази з обраної теми. З цією метою здобувач має знайти, ознайомитись і використати декілька наукових, навчальних і науково-методичних публікацій. В яких висвітлюються ті чи інші аспекти обраної теми. До таких джерел належать, по-перше, наукові публікації, по-друге, навчальна література, по-третє, методично-довідкова література з безпеки життєдіяльності та охорони праці. У вступі автор аргументує вибір теми, вказує на її важливість, актуальність теми. Основна частина реферативної роботи складається з відповідних розділів. Назва будь-якого розділу основної частини не повинна повторювати назву теми роботи. Висновки робляться щодо кожного з розділів основної частини, а також узагальнення і можливі шляхи розв'язання проблем, розглянутих в основній частині дослідження. Список використаних джерел включає бібліографічний опис усіх опрацьованих і використаних автором у цій роботі джерел інформації.

Орієнтовний перелік індивідуальних завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Загальна оцінка небезпек.
2. Психіка людини і БЖД.
3. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.

4. Вплив негативних факторів на здоров'я людини.
5. Біологічні фактори небезпек.
6. Фактори, що впливають на продуктивність праці.
7. Природно-техногенні небезпеки.
8. Природно-соціальні небезпеки.
9. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі.
10. Характеристика «Єдиної державної системи запобігання надзвичайних ситуацій і реагування на них».
11. Режими функціонування «Єдиної державної системи запобігання надзвичайних ситуацій і реагування на них».
12. Система оповіщення про надзвичайні ситуації (НС).
13. Оперативне управління за умовами НС. Пункти управління НС.
14. Організація життєзабезпечення населення в умовах НС.
15. Втрата свідомості, непритомність, шок: ознаки, допомога.
16. Штучне дихання, зовнішній масаж серця: способи, їх характеристика, правила допомоги.
17. Кровотечі: ознаки, допомога.
18. Вивихи, розтягування і розриви зв'язок, переломи кісток: допомога.
19. Отруєння: ознаки, допомога.
20. Професійні захворювання та їх вплив на економічні показники підприємства.
21. Причини виникнення пожеж у побуті та аналіз їх наслідків.
22. Причини виникнення нервово-психологічних травм у дітей середнього шкільного віку.
23. Аналіз пожеж, вибухів та травм від них у сучасний час.
24. Екологічна ситуація в Україні.
25. Сучасна епоха – це епоха бурхливого розвитку науки і техніки.
26. Побутовий травматизм та шляхи його профілактики
27. Отруєння у побуті
28. Розслідування та приховування нещасних випадків на підприємствах України та АПК
29. Комплексна профілактика професійних захворювань шкіри
30. Проблеми професійних захворювань на підприємствах України
31. Аналіз стану професійного травматизму на території України
32. Аналіз найбільш травмонебезпечних галузей і виробничих процесів у господарствах та підприємствах України.
33. Статистичний аналіз виробничого травматизму в Україні по областях і різним галузям виробництва.

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Викладання освітнього компонента здійснюється у формі читання лекцій, проведення семінарських і практичних занять. Важливим елементом навчання є самостійна робота та виконання індивідуального навчально-практичного завдання у формі реферату.

Основними методами досягнення навчальних цілей є:

- проведення оглядових та проблемних лекцій. Вивчення лекційного матеріалу дасть змогу здобувачам набути теоретичні знання з проблем формування системи управління персоналом підприємств, розуміння сутності основних категорій і понять, механізмів і технології управління персоналом;

- участі у семінарських і практичних заняттях. Вирішення практичних завдань формує вміння і навички прикладного застосування теоретичних знань та передбачає розгляд ситуацій з проблем аналізу, планування, організації, контролю в сфері безпеки життєдіяльності та охорони праці на підприємстві;

- отримання консультації. Під час консультацій здобувачі отримують відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання та пояснення певних теоретичних положень освітнього компонента;

- виконання самостійної роботи. Вивчення курсу передбачає самостійне опрацювання здобувачами комплексу основної і додаткової наукової літератури, періодичних видань, законів України, указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України з питань законодавчого регулювання діяльності з безпеки життєдіяльності та охорони праці;

- проведення підсумкового контрольного випробування.

Таблиця 1

Відповідність програмних результатів та методів навчання

Результати навчання	Методи навчання
ПРН 22. Визначати чисельні значення показників оцінювання стану охорони праці в галузях сільського господарства. Розробляти заходи з охорони праці і безпеки життєдіяльності відповідно до правових вимог законодавства.	Ділова гра – імітація, моделювання, спрощене відтворення реальних управлінських та інших ситуацій в ігровій формі; case study – опис конкретних ситуацій та проблем, що виникають при прийнятті рішень; метод «мозкового штурму» - генерування ідей щодо вирішення практичних проблемних ситуацій; дискусії з проблемних ситуацій; евристичний метод - організація активного пошуку розв'язання проблемних ситуацій під керівництвом викладача) Робота в командах, презентації.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань здобувачів з освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» здійснюється у формі *поточного, модульного (рубіжного) та підсумкового контролів*, які передбачені «Положенням про систему оцінювання знань здобувачів вищої освіти в Одеському державному аграрному університеті» (нова редакція), затвердженим наказом в.о. ректора ОДАУ № 106-заг від 30 квітня 2025 року.

Поточний контроль (ПК) з освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» здійснюється під час аудиторних або дистанційних занять та охоплює питання програми курсу, які винесено на лекційні, практичні заняття та самостійну роботу. Поточний контроль передбачає використання таких форм як: усне опитування; виконання

практичних завдань; доповіді, презентації, реферати; експрес-тестування (табл.2). Загальна кількість балів за поточний контроль з змістовного модуля може досягати 45.

Таблиця 2

Нарахування балів за темами освітнього компоненту під час поточного контролю*

Тема	Усні відповіді	Виконання практичних завдань	Доповіді, презентації, реферати	Експрес тести	Всього за тему
ПК за змістовний модуль 1 - 45					
Тема 1	5	4	3	3	15
Тема 2	5	4	3	3	15
Тема 3	5	4	3	3	15
ПК за змістовний модуль 2 - 45					
Тема 4	4	2	2	1	9
Тема 5	4	2	2	1	9
Тема 6	4	2	2	1	9
Тема 7	4	2	2	1	9
Тема 8	4	2	2	1	9

*Згідно рішення кафедри кількість балів може варіюватися з урахуванням особливостей освітнього компоненту та рівня складності завдань.

Модульний контроль (МК) з освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» здійснюється для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в кінці кожного з двох змістових модулів у формі контрольної роботи, яка складається з теоретичної і практичної частини. Теоретична частина передбачає складання тестів на платформі MOODLE. Практична частина – рішення задачі, або розв'язання проблемної ситуації. Загальна кількість балів за модульну контрольну роботу може досягати 45.

За результатами *поточного і модульного контролю* виводиться бал за змістовний модуль (Бзм) як сума балів поточного і модульного контролів:

$$Бзм = ПК + МК.$$

Критерії оцінювання поточного і модульних контролів представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Критерії оцінювання поточного і модульного контролів

Поточний контроль				Модульний контроль (модульна контрольна робота)	Відповідність за 100 б. шкалою	Критерії оцінювання
Усні відповіді	Виконання практичних завдань	Доповіді, презентації, реферати	Експрес тести			
4(5)	4(2)	3 (2)	3(1)	41-45	90-100	Демонструє високий рівень формування компетентностей та досягнення

						результатів навчання
3(4)	3(1)	2 (1,5)	2(0,85)	35-40	74-89	Демонструє <i>достатній</i> рівень формування компетентностей та досягнення результатів навчання
2	2(0,75)	1	0,5	25-34	60-73	Демонструє <i>задовільний</i> рівень формування компетентностей та досягнення результатів навчання
0-1	0-1	0-0,5	0-0,25	0-24	1-59	Демонструє <i>низький</i> рівень формування компетентностей та досягнення результатів навчання

Підсумковий контроль з освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» проводиться у формі іспиту. Підсумкова оцінка знань здійснюється за **накопичувальною системою** та розраховується як середньоарифметична сума балів, отриманих за змістові модулі (табл. 4), а також відвідування занять та за додаткові види робіт з компоненту (табл. 5).

Максимально можлива оцінка за знання програмного матеріалу освітнього компонента становить 100 балів:

- бали за змістовні модулі – до 90 балів,
- бал за відвідування занять – до 5 балів,
- бал за додаткові види робіт до 5 балів.

Таблиця 4

Оцінювання освітнього компонента Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці

Бал за змістовні модулі (БЗМ)			Сума
Бал за модулі (змістовні модулі) (всього 0-90)	Бал за відвідування (всього 0-5)	Бал заохочувальний (всього 0-5)	

Змістовий модуль 1 (ЗМ 1) Поточний контроль (ПК1) – 45			Змістовий модуль 2 (ЗМ 2) Поточний контроль (ПК2) – 45					0-5	0-5	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
15	15	15	9	9	9	9	9			
Модульний контроль (МК 1) – 45			Модульний контроль (МК 2) – 45							
Разом за змістовний модуль 1 – ЗМ1= ПК1 + МК1			Разом за змістовний модуль 2 – ЗМ2= ПК2 + МК2							
Б_{ЗМ} = (ЗМ1 + ЗМ2) / 2										

* T1,T2,T3.....- теми змістовного модуля

Таблиця 5

Оцінювання освітнього компонента

Бал за модулі (змістові модулі) (всього 0-90)	Бал за відвідування (всього 0-5)	Бал заохочувальний (всього – 0-5)
Модуль 1	0-10% пропусків – 5 балів	доповідь на науковій студентській конференції
Модуль 2	10%-20% пропусків – 4 бали	активна участь в роботі наукового гуртка «Синергія»
.....	20%-40% пропусків – 3 бали	підготовка реферату і виступ з ним на семінарі, конференції і т.п.
	40%-60% пропусків – 2 бали	призове місце в олімпіаді
	60%-80% пропусків – 1 бал	підготовка наукової публікації
	більше 80% пропусків – 0 балів	виконання індивідуального завдання

Здобувач вищої освіти, який не брав участь у виконанні всіх видів робіт, передбачених робочою програмою або не склав модульний контроль, має право на його відпрацювання, згідно графіку, затвердженого кафедрою інформаційних технологій.

Якість засвоєння змісту освітнього компонента (незалежно від форми контролю) в Університеті **оцінюється** за 100-бальною шкалою з наступним переведенням у національну шкалу (чотирибальну – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» чи вербальну – «зараховано», «не зараховано») та шкалу ЄКТС згідно з таблицею 6.

Таблиця 6

Шкала оцінювання знань: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	
82-89	B	добре	

74-81	C		зараховано
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	не зараховано
1-34	F		

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами і критерії оцінювання рівня засвоєння освітнього компонента наведена в таблиці 7.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами і критерії оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90 - 100	A	відмінно	Здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно	зараховано
82 - 89	B	дуже добре	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
74 - 81	C	добре	Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64 - 73	D	задовільно	Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60 - 63	E	достатньо	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів			

Участь здобувачів вищої освіти у заходах неформальної освіти, що відповідають тематиці освітнього компонента «Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці» (короткотривалі курси, вебінари, майстер-класи, воркшопи, конференції, круглі столи, тренінги або інші освітні заходи), спрямовані на розширення знань у сфері безпеки життєдіяльності та охорони праці, підвищення ефективності командної взаємодії, удосконалення навичок вирішення конфліктних ситуацій, оцінюється у межах визначеної кількості балів за відповідною темою.

Результат виконання завдання – звіт та/або сертифікат учасника, що підтверджує отримані знання та компетентності. Здобувач освіти представляє результати участі у заході під час практичного чи індивідуального заняття.

Поточний контроль та оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти заочної форми навчання здійснюється на основі виконання завдань під час аудиторних занять та виконаних кожним здобувачем індивідуальних завдань. Індивідуальне завдання оцінюється за 100 бальною шкалою (табл. 6).

Для здобувачів освіти заочної форми навчання підсумковий контроль у формі заліку проводиться в період перед екзаменаційної сесії. Залік проводиться у формі складання тестів на платформі MOODLE. Здобувачу надається 100 питань. За кожну правильну відповідь нараховується 1 бал. Результати оцінюються за 100 бальною шкалою (табл. 7).

Відповідно до «Положення про систему оцінювання знань здобувачів вищої освіти в Одеському державному аграрному університеті» (нова редакція), затвердженого наказом в.о. ректора ОДАУ № 106-заг від 30 квітня 2025 року, здобувач вищої освіти має право на автоматичне зарахування відповідних балів за освітній компонент, підвищити оцінку з освітнього компонента, право на перескладання підсумкового контролю з освітнього компонента.

У випадках конфліктної ситуації за мотивованою заявою здобувача вищої освіти чи викладача, деканом факультету/директором інституту створюється комісія для приймання підсумкового контролю, до якої входять завідувач кафедри (провідний викладач) і викладачі відповідної кафедри, представники деканату та органу студентського самоврядування.

8. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

По розділу 1. Модуль «Безпека життєдіяльності»

8.1.1. Перелік стендів

1. Класифікація надзвичайних ситуацій
2. Основні завдання системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації (НС)
3. Дії населення при аваріях і катастрофах
4. Життєдіяльність
5. Долікарська допомога

6. Оповіщення і стихійні лиха
7. Аварія, пожежа і захист від НС
8. Сфера та категорії забезпечення безпеки

8.1.2. Перелік схем, плакатів

1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Ризик, як оцінка небезпек.
2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.
3. Технологічні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.
4. Небезпеки, що ведуть до надзвичайних ситуацій (НС) та заходи зниження їх наслідків.
5. БЖД в умовах надзвичайних ситуацій. Менеджмент безпеки.
6. Управління силами та засобами об'єктів господарювання під час НС.
7. ГДК шкідливих речовин.
8. Соціальні спільноти та типи діяльності.
9. Основні групи небезпек.
10. Фактори, що впливають на продуктивність праці.
11. Стан травматизму в Україні.
12. Основні групи небезпек та шкідливих факторів.
13. Електромагнітні поля та випромінювання.
14. Оцінка ризику небезпек.
15. Визначення прийнятого ризику.
16. Риси особистості.
17. Рівні ймовірності небезпеки.
18. Сфера та категорії забезпечення безпеки.

8.1.3. Перелік слайдів

1. ЗІЗОД
2. Респіратори
3. призначення патронів респіраторів
4. Промисловий фільтруючий протигаз

8.1.4. Перелік відеофільмів

1. Відеофільм «ЧАЕС і Хіросіма».
2. Відеофільм «Медичні засоби захисту».
3. Відеофільм «Осередки ураження при використанні ядерної, хімічної і біологічної зброї».
4. Відеофільм «Радіаційний спецназ».
5. Відеофільм «Рятувальні роботи в осередку ядерного ураження».
6. Відеофільм «Захист населення від ЗМУ».
7. Відеофільм «Основи ЦЗ».
8. Відеофільм «Захист населення».

8.1.5. Перелік наочних посібників

1. ЗІЗОД
2. Метеорологічні прилади
3. Прилад для визначення запиленості повітря «ЕР-30»
4. Прилад для визначення загазованості повітря «УГ-2»
5. Прилад для визначення освітленості виробничих приміщень «Люксометр»

8.1.6. Перелік технічних засобів навчання

- Переносний комплекс ТЗН на основі комп'ютера і мультимедійного проектора.
- Пересувний комплекс ТЗН на основі телевізора, відеомагнітофона, DVD .
- Стаціонарний комплекс ТЗН на основі комп'ютера (517 аудиторія) .
- Світлопроекційні апарати (Леті, Протон).

8.1.7. Тести (додаються)

По розділу 2. Модуль «Основи охорони праці»

8.2.1. Перелік стендів (601 аудиторія)

1. Норми освітленості.
2. Дослідження мікрокліматичних умов
3. Дослідження запиленості повітря (електроаспіратор)
4. Дослідження загазованості повітря.
5. Електробезпека.
6. Розрахунок вентиляції.
7. Розрахунок природного освітлення.
8. Розрахунок запасів води.
9. Класифікація ЗІЗОД,
 - **В 605 аудиторії**
1. Основні напрямки роботи з охорони праці.
2. Стан виробничого травматизму.
3. Соціально-економічні наслідки виробничого травматизму.
4. Електробезпека.
5. Класифікація ЗІЗОД.
6. Види та характеристика ЗІЗОД.
7. Пожежна безпека при збиранні врожаю.
8. Безпека праці з ПК.

8.2.2. Перелік схем, плакатів (601, 605 аудиторії)

1. ЗІЗОД
2. Пожежна безпека
3. Нагляд та контроль за станом охорони праці
4. Блискавкозахист
5. Електробезпека

8.2.3. Перелік слайдів

1. ЗІЗОД
2. Респіратори
3. Призначення патронів респіраторів
4. Промисловий фільтруючий протигаз
5. Ізолюючий шланговий протигаз
6. Класи умов праці

8.2.4. Перелік відеофільмів

1. Відеофільм “ Охорона праці в сільському господарстві”.
1. Відеофільм «Пожежна безпека».
2. Відеофільм «Електробезпека».

8.2.5. Перелік наочних посібників

1. Засоби пожежогасіння і забезпечення безпеки.
1. ЗІЗОД.
2. Метеорологічні прилади.
3. Прилад для визначення запиленості повітря “ЕР-30”.
4. Прилад для визначення загазованості повітря “УГ-2”.
5. Прилад для визначення освітлення виробничих приміщень “ Люксметр”.
6. Засоби безпечного обслуговування тварин.

8.2.6. Перелік технічних засобів навчання

1. Пересувний комплекс ТЗН на основі телевізора, відеомагнітофона, DVD.
2. Світлопроекційна апаратура.
3. Пересувний комплекс ТЗН на основі ПК (517 аудиторія).
4. Переносний комплекс ТЗН на основі комп’ютера і мультимедійного проектора.
5. Світлопроекційні апарати (Леті, Протон).

8.2.7. Тести (додаються)

8.3. Методичні рекомендації

1. Сакун М. М., Москалюк І. В. Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці: Методичні вказівки до практичних занять для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» для всіх аграрних спеціальностей: ОДАУ, 2023. 178 с.

2. Москалюк І. В. Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці: Методичні вказівки до практичного заняття на тему: «Дослідження мікрокліматичних умов виробничих приміщень. Дослідження освітленості виробничих приміщень» для підготовки здобувачів рівня вищої освіти перший «бакалаврський» та другий «магістерський» денної та заочної форм навчання для всіх спеціальностей: ОДАУ, 2025. 24 с.

3. Москалюк І. В. Безпека життєдіяльності фахівця з основами охорони праці: Методичні вказівки до практичного заняття на тему: «Дослідження параметрів загазованості та запиленості виробничих приміщень» для підготовки здобувачів рівня вищої освіти перший «бакалаврський» та другий «магістерський» денної та заочної форм навчання для всіх спеціальностей: ОДАУ, 2025. 22 с.

4. Фонд тестових завдань

5. Візуальне супроводження освітнього компонента (презентації).

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Конспект лекцій та питання для самостійного вивчення: навчальний посібник «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» / **Москалюк І. В.**, Осадчук П. І., Пуріч В. М., Москалюк А. Ю. Одеса: ОДАУ, ТЕС, 2019. 216 с.

2. Саун М. М., **Москалюк І. В.**, Нагорнюк В. Ф. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці: навчально-методичний комплекс. Одеса: Видавництво «ВМВ», 2017. 434 с.

3. Желібо Є.П., Зацарний В.В., Заверуха Н.М. Безпека життєдіяльності : навчальний посібник. Київ: Каравелла, 2023. 344 с.

4. Саун М. М., **Москалюк І. В.** Основи охорони праці: навчально-методичний посібник. Херсон: «Южполіграфсервіс», 2013. 67 с.

5. **Москалюк І. В.**, Саун М. М. Основи охорони праці: навчально-методичний посібник. Одеса: ОДАУ. Кафедра безпеки життєдіяльності, «Видавництво ВМВ», 2010. 160 с.

Додаткова

1. Запорожець О. Безпека життєдіяльності: підручник. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2019. 448 с.

2. Запорожець О. І. Основи охорони праці. Друге видання. життєдіяльності: підручник затверджений МОН України. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2020. 264 с.

3. Вахонєва Т. Основи охорони праці в Україні: навчальний посібник. Київ: Дакор, 2019. 508 с.

4. Саун М. М., Столярова Т. В. Інформаційний пакет методичних матеріалів до першого модуля. Одеса: ОДАУ, 2017. 40 с.

5. Саун М. М., Столярова Т. В. Інформаційний пакет методичних матеріалів до другого модуля. Одеса: ОДАУ, 2017. 45 с.

6. **I. Moskalyuk**. Process analysis of grain hulling process/ / I. Dudarev, S. Uminsky, I. Moskalyuk, N. Maslych // Agrarian Bulletin of the Black Sea Littoral. Scientific journal. 2024. Issue 110. С. 169 — 172.

7. **Москалюк І. В.** Шляхи забезпечення пожежної безпеки на пасіках / К. О. Хамід, І. В. Москалюк, Сакун М. М. // Agrarian bulletin of the black sea littoral. Scientific journal. 2020. Issue 97. С. 168 — 175.
8. **Москалюк І. В.** Охорона праці, професійні захворювання та травматизм у сільському господарстві / І. Москалюк, М. Сакун, О. Безалтична, А. Москалюк, В. Пурич // Agrarian bulletin of the black sea littoral. Scientific journal. 2022. Issue 102 - 103. С. 33 — 39.
9. **I. Moskalyuk.** Application of feeds based on humic substances / S. Uminskyi, A. Yakovenko, I. Moskalyuk, T. Mogilyanets, M. Korolkova // Agrarian bulletin of the black sea littoral. Scientific journal. 2023. Issue 106. С. 100 — 104.
10. **Москалюк І. В.,** Колосова С.О. Тези доповіді «Економічна ефективність органічного землеробства в Україні з урахуванням охорони праці». IV Міжнародна науково-практична конференція: Аграрна наука: стан та перспективи розвитку, листопад 28 – 29, Одеса, ОДАУ, 2025 : матер, конф. С. 117 – 120.
11. Запорожець О. Безпека життєдіяльності: підручник. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2019. 448 с.
12. Вахонєва Т. Основи охорони праці в Україні: навчальний посібник. Київ: Дакор, 2019. 508 с.
13. Запорожець О. І. Основи охорони праці. Друге видання. життєдіяльності: підручник затверджений МОН України. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2020. 264 с.
14. Гігієна праці: навчальний посібник. / Ю. І. Кундієв та інш. Київ: ВСВ «МЕДИЦИНА», 2011. 224 с. : URL: <http://opb.org.ua/2334/>
15. Маленький В. П. Професійні захворювання: навчальний посібник для ВМНЗ IVр.а. Вінниця: Нова книга, 2005. 336 с.
16. Ткачук К. Н., Зацарний В. В, Жидецький В. Ц. Охорона праці та промислова безпека: навчальний посібник. Київ: Либра, 2010. 558 с.
17. Ізгородин В. А.. Охорона праці на підприємстві: практичний посібник з розробки та веденні документації. Вінниця: ФОРТ, 2019. 480 с.
18. Лисенко О., Лебедев Д.. Забезпечення охорони здоров'я та безпеки праці за ISO 45001: практичний посібник. Київ: ТЕХ МЕДІА ГРУП, 2020. 276с.
19. Охорона праці в галузі /Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П., Білик Р. М. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2019. 322 с.14. Войналович О. В., Марчишина Є. І., Білько Т. О.. Охорона праці в сільському господарстві: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр навчальної літератури, 2019. 691 с.

10. ІНФОРМАЦІЙНІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Верховна Рада України. URL: www.rada.gov.ua
2. Державна служба статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua
3. Електронний каталог бібліотеки ОДАУ. <http://lib.osau.edu.ua:8080/>
4. Інституційний репозитарій ОДАУ. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/>

5. Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
7. Нормативні акти України. URL: www.nau.kiev.ua
8. Освітнє середовище на платформі MOODLE. URL: <https://moodle.osau.edu.ua/>
9. Українська електронна бібліотека. URL: <http://w.w.w.biblioteka.org.ua>

• Зарубіжні сайти:

- URL:nauka.kushnir.mk.ua/p=74075 – досвід зарубіжних країн у реалізації заходів з охорони праці;
- URL:<https://www.sop.com.ua/.../371-qqq-17-m5-12-05-2017-org>. - охорона праці в Німеччині;
- URL:https://pidruchniki.com/19110522/politologiya/strategiyi_natsionalnoyi_bezpeki_zarubizhnih_krayin - стратегії національної безпеки зарубіжних країн;
- URL:https://stud.com.ua/67797/pravo/zahodi_bezpeki - кримінальне право зарубіжних країн;
- URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2015/33.pdf - зарубіжний досвід організації системи цивільного захисту.

• Українські сайти:

- URL:<http://www.ialp.org.ua/> - сайт міжнародної академії безпеки життєдіяльності;
- URL:<http://www.dsns.gov.ua/> - державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- URL:<http://ohrantruda.com/forum/topic/1943-top-10-korisnikh-saitv-z-bezpeki-ta-okhoroni-pratc/> - центр охорони праці. Український форум;
- URL:<http://otipb.at.ua/dir/> - охорона праці та пожежна безпека в Україні;
- URL:<http://ohoronapraci.kiev.ua/> - журна «Охорона праці»;
- URL:<https://www.sop.com.ua/> - служба охорони праці – портал для спеціалістів з охорони праці;
- URL:<http://ndiop.kiev.ua/> - національний науково-дослідний університет промислової безпеки та охорони праці;
- URL:<http://www.horting.org.ua/node/888> - Охорона праці в Україні;
- URL:<https://pns.hneu.edu.ua/mod/url/view.php?id=69531> - Сайт "Охорона праці та пожежна безпека в Україні";
- URL:<http://орсв.кпї.ua/?lang=RU> - проблеми охорони праці, промислової безпеки та цивільного захисту;

- URL:<http://www.dsns.gov.ua/ua/Ostanni-novini/> - останні новини державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- URL:<http://www.krm.gov.ua/article/view/151> управління з питань цивільного захисту.